

*Dragojlović Joko**
*Milošević Isidora***
*Stamenković Goran****

KRIVIČNO DELO PROUZROKOVANJE STEČAJA – SPECIFIČNOSTI I OBELEŽJA

REZIME: Privreda, kao ukupnost proizvodnje, razmene, raspodele i potrošnje, predstavlja osnov funkcionisanja svakog društva. Iz tog razloga je država posebno zainteresovana za njeno neometano funkcionisanje pružajući joj zaštitu. Krivičnopravna zaštita je samo jedan vid te zaštite. Krivična dela protiv privrede su heterogena jer su i odnosi u koje privredni subjekti stupaju vršeći svoju delatnost mnogobrojni i raznovrsni. U tom smislu se ne može govoriti o njihovim zajedničkim karakteristikama. Međutim, s obzirom na to da ukupnost tih odnosa predstavlja privredni sistem on predstavlja njihov zajednički zaštitni objekat. Zbog sadržajne različitosti krivična dela iz ove grupe se mogu podeliti na podgrupe, a jedna od tih podela bi mogla biti na opšta i posebna krivična dela protiv privrede. Opšta krivična dela se mogu izvršiti u svakoj grani privrede, a posebna u određenim granama. Krivično delo prouzrokovanje stečaja pripada grupi opštih krivičnih dela protiv privrede. Shodno tome, autori će u radu ukazati na specifičnosti i osnovna obeležja krivičnog dela prouzrokovanja stečaja.

Ključne reči: *stečaj, privredni sistem, tranzicija, privatizacija, prouzrokovanje stečaja.*

* Docent, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, e-mail: jdragojlovic@pravni-fakultet.info

** Nastavnik veština, Visoka poslovna škola strukovnih studija u Novom Sadu, e-mail: isidoramilosevicvps@gmail.com

*** Master pravnik, e-mail: stamenkovic223@gmail.com

Uvod

Poslednju deceniju prošlog veka, između ostalog, karakteriše i pojava tranzicije. Tranzicija predstavlja proces ekonomske liberalizacije privrede odnosno njen prelaz iz centralističke, u kojoj državni organi određuju cene proizvoda i usluga, u tržišnu u kojoj se ocena tog odnosa ostvaruje na tržištu.

Tranziciju neminovno prati svojinska transformacija odnosno prelaz državne i društvene svojine u privatnu. Ovaj proces otvara mogućnost za mnogobrojne zloupotrebe jer stvaraju pogodnu osnovu za pojavu raznih oblika kriminalnog ponašanja naročito onih kojima se direktno ili indirektno ugrožava privredna delatnost i njeno funkcionisanje.

Navedene promene pratile su pravne i institucionalne reforme. Reforma krivičnog zakonodavstva je poslednjih decenija bila temeljita. Rezultirala je donošenjem novog Krivičnog zakonika i veoma čestim intervencijama u pojedinim njegovim delovima među kojima su najznačajnije one koje se tiču privrednog poslovanja. Uvođenjem novih krivičnih dela, izmenama i dopunama već postojećih kao i dekriminalizacijom određenih neprihvatljivih ponašanja zakonodavac nastoji da prati aktuelno stanje u ovoj oblasti društvenog života.

Iako se privredni sistem, u prvom redu štiti merama ekonomske politike, sprovođenje tih mera kao i neometano funkcionisanje privrede štiti se krivičnopravnim normama. Krivična dela protiv privrede su veoma različita jer se njima štite različiti odnosi koji nastaju u oblasti privrednog poslovanja. U tom smislu se može postaviti pitanje zajedničkih karakteristika kao kriterijuma za njihovo svrstavanje u jednu grupu krivičnih dela. Naime, posmatrajući analitički, u glavi XXII Krivičnog zakonika¹ (u daljem tekstu KZ) u kojoj su sistematizovana krivična dela protiv privrede ne postoji krivično delo koje je upravljeno protiv privrede kao celine već samo protiv postupaka koji se kao nedozvoljeni pojavljuju u nekim njenim segmentima. Međutim, ako se privredno poslovanje shvati kao ukupnost odnosa u fazama proizvodnje, razmene, raspodele i potrošnje onda se može govoriti o privrednom sistemu kao zajedničkom zaštitnom objektu svih ovih krivičnih dela.

¹ Krivični zakonik, *Službeni glasnik* RS, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 i 94/16.

Pojam, geneza, vrste i ciljevi stečaja

Privredni subjekti, vršeći svoju dužnost, stupaju u niz odnosa iz kojih proizilaze kako njihova prava tako i obaveze. U savremenim uslovima dugovanja su postala neraskidiv deo privrednog života i značajan izvor finansiranja privrednih aktivnosti. U slučajevima kada dužnik nije u mogućnosti da svoje dugovanje izmiri u vreme dospelosti, poverilac pokreće parnični postupak i svoje potraživanje prinudno namiruje iz imovine dužnika. Međutim, problem nastaje kada se u izvršnom postupku ne mogu zaštititi interesi svih poverilaca. Zbog toga je neophodno postojanje stečajnog postupka koji objedinjuje elemente kolektivne zaštite svih poverilaca.²

U teoriji se mogu naći mnoge definicije stečaja. Svakom od njih se nastoji da se na što bolji način odredi suština ovog instituta, koji zapravo predstavlja način namirenja potraživanja poverilaca.

Kao pravni institut stečaj se prvi put pojavljuje u rimskom pravu. Njegov razvoj tekao kroz tri instituta: *missio in bona*, *cessio bonorum* i *distractio bonorum*.³ Uvođenjem instituta *missio in bona* izvršenje se više ne sprovodi nad dužnikom već nad njegovom celokupnom imovinom bez obzira na visinu duga. Značaj ovog instituta jeste što prvi put dolazi do izražaja zajednica poverilaca. Kod instituta *cessio bonorum* poverioci se namiruju iz vrednosti prodane dužnikove imovine. Ako je vrednost manja od duga, deoba se vrši na jednake delove. Primenom instituta *distractio bonorum* prodavao se samo deo imovine dužnika koji je bio dovoljan za namirenje dugova poveriocima.

Nakon propasti Rimskog carstva usledio je zastoj u razvoju pravne misli koji je trajao sve do XIII veka i razvoja trgovačkog prava prema kome se licu koje je prestalo da plaća svoje obaveze oduzima imovina. Dužnikovu imovinu je utvrđivao sud a poverioci istog ranga su imali isti udeo u deobnoj masi.

Kodifikaciju stečajnog prava prvi put je uvela Francuska⁴ donošenjem uredbe koja predstavlja zakonski osnov za otvaranje stečaja. Obustava plaćanja dužnika se navodi kao stečajni razlog, a prvi put se pojavljuju i stečajni organi (stečajni sud, stečajni upravnik) kao i pokušaj poravnanja i stečajni postupak.

U Španiji, u XVII veku, sud ima favorizujući položaj u namirenju poverilaca. Španski i francuski pravni sistemi su osnov za razvoj romanskog

² Radović, V., (2017). Stečajno pravo – knjiga prva, Beograd, Pravni fakultet, str. 29.

³ Milosavljević, A., (2016). Imovinsko-pravne posledice pokretanja stečajnog postupka u domaćem i uporednom pravu, doktorska disertacija, Novi Sad, Univerzitet Edukons, str. 19.

⁴ Ibid. str. 21.

sistema stečajnog prava u kome dominantnu ulogu u stečaju imaju poverioci, i germanskog sistema u kome je uloga suda dominantna.

Prvi Zakon o stečaju donet je u Engleskoj u XVI veku. Njegov cilj bio je da uspostavi fer odnos među poveriocima. Kao pravni institut stečaj je svojstven tržišnoj privredi pa je njegov razvoj vezan za nju. Pošto je za socijalističke zemlje bila karakteristična planska privreda, tek sa reformama koje su izvršene polovinom XX veka sa ciljem da se privredni subjekti zainteresuju za rezultate svog poslovanja, donose se propisi kojima se reguliše stečaj.

U Srbiji⁵ institut stečaja prvi put je uveden 1853. godine kada je donet Zakon o sudijskom postupku i parnicama građanskim za knjaževstvo Srbiju. Prema ovom zakonu stečajni postupak ima svrhu da se „imetak prezaduženika koji se ne može naplatiti obrati na namirenje po zakonitom redu“. Prvi zakon o stečaju donet je 1861. godine. „Stecište je sudsko postupanje u kome se imanje dužnika koji nije u stanju da svoje dugovanje namiri po određenom redu u zakonu između poveritelja podeljuje“. Ovaj zakon je važio sve do 1929. godine kada je donet Stečajni zakon Kraljevine Jugoslavije koji je unifikovao stečajno pravo na teritoriji cele države. U periodu posle Drugog svetskog rata, u centralističkom obliku upravljanja, finansijsko stanje preduzeća pratio je organ privredne uprave koji je određivao da li će se sprovesti likvidacija preduzeća koje nije u stanju da podmiri svoje finansijske obaveze. Tek 1965. godine donosi se Zakon o prinudnom upravljanju i stečaju koji u jugoslovenski pravni sistem uvodi institut stečaja. Zakon predviđa dva uslova za otvaranje stečaja. Jedan je nemogućnost preduzeća da obnavlja sredstva kojima upravlja a drugi je nemogućnost da ispunjava obaveze koje su predviđene zakonom. Svojim odredbama Zakon propisuje postupak prinudnog poravnjanja, a kao organe stečajnog postupka određuje stečajno veće, stečajnog sudiju i stečajnog upravnika. Zakon je važio do 1980. godine.

Sve do 1989. godine kada je donet Zakon o prinudnom upravljanju, likvidaciji i stečaju, stečaj se predviđao samo ako privredni subjekat nije mogao da prevaziđe teškoće u koje je zapao. Novi zakon je takvu praksu trebao da promeni. Međutim, iako se primenjivao punih petnaest godina ovaj zakon nije ispunio svoju svrhu. Stečajni postupci u praksi bili su veoma neefikasni i zbog toga je bila neophodna reforma koja je rezultirala donošenjem novog zakona 2004. godine. Zakon o stečajnom postupku zasniva se na najpovoljnijem namirenju poverilaca. Iako je ovim zakonom znatno unapređen stečajni postupak različita tumačenja u praksi stvorila su probleme koji su se nastojali pevazići donošenjem novog Zakona o stečaju 2009. godine. Cilj

⁵ Ibid. str. 28-36.

donošenja ovog zakona jeste blagovremeno pokretanje stečaja koje bi omogućavalo kako namirenje poverilaca tako i opstanak dužnika. Novine unete ovim Zakonom su uvođenje novih i preciznije definisanje stečajnih razloga, uvođenje mogućnosti prebijanja potraživanja, postojanje unapred pripremljenog plana reorganizacije, brisanje odredaba o stečaju male vrednosti, preciziranje odredbi o imenovanju i statusu stečajnog upravnika. Zakon o stečaju je menjan i dopunjavan 2011, 2012 i 2014. godine.⁶

Imajući u vidu genezu stečaja može se zaključiti da njegovo definisanje zavisi od vremena kada se vrši definisanje. Stečaj predstavlja institut zajedničkog, srazmernog i istovremenog namirenja poverilaca na imovini stečajnog dužnika. Njime se štite poverioci jedni od drugih i dužnik od poverilaca koji po svaku cenu nastoje da namire svoja potraživanja.⁷

Stečaj je kolektivan način naplate potraživanja udruženih poverilaca dužnika. To je sudska zaplena celokupne imovine dužnika u korist udruženih poverilaca. Stečaj predstavlja stanje insolventnosti ili prezaduženosti usled koga dužnik nije u mogućnosti da ispunjava svoje novčane obaveze. Insolventnost se ispoljava obustavom ili prekidom plaćanja dospelih obaveza dok prezaduženost predstavlja takvo imovinsko stanje dužnika u kome njegova ukupna imovina nije dovoljna za podmirenje njegovih dugovanja. I u jednom i u drugom slučaju dužnik manifestuje nesposobnost za plaćanje.⁸

Za primenu stečajnih pravila neophodno je postojanje množine poverilaca i finansijske teškoće dužnika. U pravnom smislu stečaj predstavlja postupak u kome se namiruju svi poverioci stečajnog dužnika.⁹ U ekonomskom smislu to je stanje u kome se nalaze, sa jedne strane, dužnik koji je obustavio plaćanje ili mu je imovina nedovoljna da se iz nje namire potraživanja svih poverilaca čija su potraživanja ugrožena obustavom plaćanja ili prezaduženošću njihovog zajedničkog dužnika.¹⁰ Takođe, treba razlikovati stečaj od stečajnog postupka koji predstavlja skup pravnih pravila koja regulišu postupanje učesnika u tom postupku. Stečaj treba ostvariti u tom postupku.¹¹

⁶ Kozar, V., (2014). Komentar zakona o stečaju sa novelama iz 2014. godine i sudskom praksom, Beograd, Poslovni biro doo, str. 16-17.

⁷ Jovanović-Zattila, M., (2003). Poverioci u stečaju – doktorska disertacija, Beograd, Pravni fakultet, str. 3.

⁸ Slijepčević, B., D., (2014). Pojam i pravne pretpostavke stečaja u: Dragiša B. Slijepčević, (urednik) Primena pojedinih instituta stečaja – zbornik radova, Beograd, Glosarijum, str. 7-35.

⁹ Radović, V., op. cit. str. 30.

¹⁰ Čolović, V., Miljević, N., (2010). Stečajni postupak, Banja Luka, Panevropski univerzitet Apeiron, str. 7.

¹¹ Kozar, V., Dukić-Mijatović, M., (2015). Konsolidovani stečaj povezanih lica. *Pravo - teorija i praksa*, 32 (7-9), str. 1-9.

U teoriji stečajnog prava mogu se naći kriterijumi za podelu stečaja.¹² Građanski stečaj obuhvata sva pravna i fizička lica. Podela na građanski i trgovački stečaj prihvaćena je u anglosaksonskom pravu. Pravila opšteg stečaja primenjuju se u vođenju stečajnih postupaka protiv većine privrednih subjekata. Na neke subjekte neophodno je primeniti neka posebna pravila zbog specifičnosti njihove delatnosti (npr. banke). Kada se protiv istog stečajnog dužnika vodi više stečajnih postupaka jedan je glavni a ostali su sporedni. U teoriji stečajnog prava pravi se razlika i između stečaja u materijalnom i stečaja u formalnom smislu. Materijalni stečaj predstavlja nepovoljnu materijalnu situaciju dužnika koja se ogleda u njegovoj nemogućnosti da izmiri dospele obaveze. Formalni stečaj označava sudski postupak koji se otvara nakon utvrđivanja da se dužnik nalazi u finansijskom problemu. Formalni stečaj postoji zbog materijalnog.¹³ Uvođenje stečaja ima dva osnovna cilja. Prvi cilj je zaštita interesa poverilaca unovčenjem imovine dužnika i podelom prikupljenih sredstava poveriocima. Drugi cilj je da se iz privrednog prometa ukloni privredni subjekat koji nije u mogućnosti da svoju delatnost obavlja na prihvatljiv način.¹⁴

Zakonski okviri kojima se reguliše stečaj

Blanketni karakter krivičnog dela prouzrokovanje stečaja koji se odnosi na njegovu posledicu upućuje na primenu normi sadržanih u drugim propisima radi dopune krivičnopravne norme. Kada su u pitanju pravna lica uslove za pokretanje i način sprovođenja stečajnog postupka, koji je uslov za postojanje ovog krivičnog dela, reguliše se Zakonom o stečaju.¹⁵ Ovim Zakonom se ne reguliše stečajni postupak preduzetnika (jer nije pravno lice) ni banaka i osiguravajućih društava jer se on reguliše drugim propisom. U odnosu na javna preduzeća njegova primena je ograničena u slučajevima postojanja zakonske smetnje koje postoje onda kada je osnivač Republika Srbija i ako se finansira iz budžeta.

Zakon o stečaju koji je u primeni donete je 2009-te godine, ali je već nekoliko puta menjan i dopunjavan. Po njemu stečaj se može odvijati

¹² Čolović, V., (2010) Stečajno pravo, Banja Luka, Panevropski univerzitet Apeiron, str. 12; Dukić-Mijatović, M. (2013).Pravni položaj poverilaca obezbeđenih potraživanja u finansijskom restrukturiranju i stečaju. *Pravo - teorija i praksa*, 30 (1-3), str. 1-13.

¹³ Radović, V., op. cit. str. 43.

¹⁴ Jovanović-Zattila, M., op. cit. str. 49.

¹⁵ Zakon o stečaju, *Službeni glasnik RS*, br. 104/09, 99/11 - dr. zakon, 71/12 - odluka US, 83/14, 113/17 i 44/18.

bankrotstvom i reorganizacijom. Bankrotstvo podrazumeva namirenje poverilaca iz celokupne imovine stečajnog dužnika odnosno prodaja stečajnog dužnika. Reorganizacija podrazumeva očuvanje njihovog poslovanja namirenjem poverilaca po planu reorganizacije.¹⁶ Novina koju unosi ovaj Zakon je mogućnost kompenzacije, a kao jedno od načela stečajnog postupka navodi se načelo imperativnosti i prekluzivnosti po kome je ovaj zakon *lex specialis* u odnosu na ostale propise.¹⁷

Kod banaka i osiguravajućih društava stečajni postupak se sprovodi primenom normi koje su sadržane u Zakonu o stečaju i likvidaciji banaka i društava za osiguranje.¹⁸ Postupak stečaja nad bankama i osiguravajućim društvima se sprovodi kad im NBS oduzme dozvolu za rad rešenjem koje dostavlja sudu. U stečajnom postupku nad bankom i osiguravajućim društvom nije dozvoljena prodaja stečajnog dužnika kao pravnog lica a potraživanja poverilaca se isplaćuju po utvrđenim isplatnim redovima.

Za otvaranje stečajnog postupka značajni su i drugi propisi opšteg karaktera kao što su Zakon o Agenciji za licenciranje stečajnih upravnika¹⁹; Uredba o sadržini, načinu upisa i vođenju registra stečajnih masa²⁰; Pravilnik o utvrđivanju nacionalnih standarda za upravljanje stečajnom masom²¹; Pravilnik o načinu sprovođenja reorganizacije po unapred pripremljenim planom reorganizacije i sadržini unapred pripremljenog plana reorganizacije²² i sadržini tog plana i slično.

U cilju unifikacije pravila u oblasti stečaja krajem prošlog veka doneta je Evropska konvencija o međunarodnim aspektima stečaja ili takozvana Istambulska konvencija koja daje definiciju stečajnog postupka kao načina generalnog izvršenja nad imovinom stečajnog dužnika. Priznavanjem teorije pluraliteta stečaja Konvencija dozvoljava otvaranje više sekundarnih stečaja uz poštovanje jednog primarnog. Stečaj otvoren na teritoriji zemlje koja nije popisnica ove Konvencije je običan stečaj.

¹⁶ Milosavljević, A., op. cit. str. 39.

¹⁷ Vidi: Vučković, V., (2014). Prouzrokovanje lažnog stečaja. *Pravo - teorija i praksa*, 31 (4-6), str. 54-67.

¹⁸ Zakon o stečaju i likvidaciji banaka i društava za osiguranje, *Službeni glasnik RS*, br. 14/15.

¹⁹ Zakon o Agenciji za licenciranje stečajnih upravnika, *Službeni glasnik RS*, br. 84/04, 104/09 i 89/15.

²⁰ Uredba o sadržini, načinu upisa i vođenju registra stečajnih masa, *Službeni glasnik RS*, br. 4/10.

²¹ Pravilnik o utvrđivanju nacionalnih standarda za upravljanje stečajnom masom, *Službeni glasnik RS*, br. 62/18.

²² Pravilnik o načinu sprovođenja reorganizacije po unapred pripremljenim planom reorganizacije i sadržini unapred pripremljenog plana reorganizacije, *Službeni glasnik RS*, br. 57/18.

Zemlje članice EU su 2000-te godine donele regulativu o stečajnim postupcima koje predstavlja osnov za unifikaciju pravila kojima se reguliše stečaj. Njen osnovni cilj je da se strana stečajna odukla primenjuje bez ograničenja osim u slučajevima kada je u suprotnosti sa pravnim poretkom države u kojoj se traži priznanje stečaja. Prema regulativi u stečajnom postupku se primenjuje pravo države u kojoj je otvoren stečajni postupak tj. *lex fori* što znači da je to domaće pravo.²³

Krivično delo prouzrokovanje stečaja

Funkcionisanje i razvoj jednog društva u najvećoj meri zavisi od funkcionisanja privrede. Iz tog razloga država ima poseban interes da je zaštiti. Deo zaštite je obuhvaćen krivičnopravnim normama. Krivičnopravna zaštita naročito dolazi do izražaja prilikom velikih društveno-političkih promena koje prate i promene u privredi. Privatizacija kao neodvojiv deo tranzicije je svakako jedna od njih. Procesom privatizacije vrši se transformacija društvene i državne svojine u privatnu. Ovaj proces, po pravilu, prate razni oblici kriminalnog delovanja među kojima je obezvređivanje društvenog kapitala radi lakšeg uvećanja privatnog kapitala – jedan od najčešćih.

Prouzrokovanje stečaja je krivično delo koje je u krivično zakonodavstvo prvenstveno uvedeno sa ciljem zaštite interesa poverilaca ali i nekih drugih zainteresovanih lica. Objekat njegove krivičnopravne zaštite je pravilno poslovanje preduzeća. Ovo krivično delo je regulisano članom 232 KZ.24 Delo čini onaj ko u subjektu privrednog poslovanja ima svojstvo pravnog lica, neracionalnim trošenjem sredstava ili njihovim otuđenjem u bescenje, prekomernim zaduživanjem, preuzimanjem nesrazmernih obaveza, lakomislenim zaključivanjem ugovora sa licima nesposobnim za plaćanje, propuštanjem blagovremenog ostvarivanja potraživanja, uništenjem ili prikrivanjem imovine ili drugim radnjama koje nisu u skladu sa savesnim poslovanjem prouzrokuje stečaj i time drugog oštetiti, kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina.

Radnja ovog krivičnog dela alternativno je određena i može se sastojati u različitim delatnostima činjenja i nečinjenja. To može biti neracionalno trošenje sredstava, otuđenje sredstava po cenama koje ne odgovaraju njihovoj vrednosti, prekomerno zaduživanje, preuzimanje nesrazmernih obaveza,

²³ Milosavljević, A., op. cit. str. 53.

²⁴ Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 i 94/16, član 232.

zaključenje ugovora sa licima nesposobnim za plaćanje, propuštanje naplate dospelog potraživanja, uništenje i prikrivanje imovine. Svim navedenim radnjama umanjuje se imovina subjekta privrednog poslovanja i povećava njegova insolventnost. U slučaju prikrivanja imovine ili nekog njenog dela ona postaje nedostupna za poverioce što umanjuje mogućnost za njihovo namirenje.

Osim radnji navedenih u Zakonu radnje ovog krivičnog dela mogu biti i neki drugi postupci koji nisu u skladu sa savesnim poslovanjem a njihovim preduzimanjem može se prouzrokovati stečaj privrednog subjekta kojim je neko lice oštećeno. Za preciziranje tih postupaka neophodno je njihovo dovođenje u vezu sa posledicom krivičnog dela. Za utvrđivanje posledice odnosno, štete koja je prouzrokovanjem stečaja naneta nekom licu koriste se norme zakonskih i drugih propisa kojima se uređuje stečaj. Zbog toga je ono delo koje se odnosi na posledicu blanketnog karaktera.²⁵

Zakonski opis krivičnog dela prouzrokovanje stečaja ne govori o pokretanju stečajnog postupka već o prouzrokovanju stečaja. Međutim, imajući u vidu da se stečaj sprovodi u stečajnom postupku njegovim pokretanjem se, u stvari, prouzrokuje stečaj. Stečajni postupak se u našoj zemlji reguliše Zakonom o stečaju.²⁶ Stečajni postupak se otvara kada se utvrdi postojanje najmanje jednog stečajnog razloga. Stečajni razlozi su:²⁷

1. trajnija nesposobnost plaćanja,
2. preteća nesposobnost plaćanja,
3. prezaduženost i
4. nepostupanje po usvojenom planu reorganizacije i ako je plan reorganizacije izdejstvovan na prevaran ili nezakonit način.

Trajnija nesposobnost plaćanja postoji ako stečajni dužnik: 1) ne može da odgovori svojim novčanim obavezama u roku od 45 dana od dana dospelosti obaveze; 2) potpuno obustavi sva plaćanja u neprekidnom trajanju od 30 dana. Preteća nesposobnost plaćanja postoji ako stečajni dužnik učini verovatnim da svoje već postojeće novčane obaveze neće moći da ispuni po dospeću. Prezaduženost postoji ako je imovina stečajnog dužnika manja od njegovih obaveza. Ako je stečajni dužnik društvo lica prezaduženost ne postoji ako to društvo ima najmanje jednog ortaka, odnosno komplementara koji je fizičko lice. Nepostupanje po usvojenom planu reorganizacije postoji kada stečajni

²⁵ Stojanović, Z., (2012). Komentar krivičnog zakonika – četvrto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd, Službeni glasnik, str. 694.

²⁶ Zakon o stečaju, *Službeni glasnik RS*, br. 104/09, 99/11 - dr. zakon, 71/12 - odluka US, 83/14, 113/17 i 44/18.

²⁷ Ibid., član 11.

dužnik ne postupa po planu reorganizacije ili postupa suprotno planu reorganizacije na način kojim se bitno ugrožava sprovođenje plana reorganizacije.

Svi stečajni razlozi mogu biti objektivne ili subjektivne prirode. Objektivni razlozi su opšte stanje u ekonomiji jedne zemlje a subjektivni se ispoljavaju kao posedica lične slabosti dužnika koji predstavljaju poslovne neuspehe i nesposobnosti dužnika, zaključenje štetnih ugovora, vršenje raznih prevarnih radnji.²⁸

Stečajni postupak, prema odredbama Zakona o stečaju može se sprovesti bankrotstvom ili reorganizacijom. Bankrotstvo predstavlja namirenje poverilaca iz celokupne imovine stečajnog dužnika. Reorganizacija se sprovodi ako se time obezbeđuju povoljniji uslovi za namirenje poverilaca u odnosu na bankrotstvo. Ona se sprovodi po unapred pripremljenom planu za reorganizaciju i to redefinisanjem dužničko-poverilačkih odnosa, statusnim promenama dužnika ili na neki drugi način predviđenim planom reorganizacije. Bankrotstvo i reorganizacija privrednog subjekta koji se nalazi u finansijskim teškoćama sprovodi se nad njim kada nije sposoban za plaćanje tj. kada je insolventan. Insolventnost predstavlja trajnu nemogućnost ispunjenja dospelih obaveza. Insolventnost treba razlikovati od kratkotrajnih i prolaznih zastoja u plaćanju.²⁹

S obzirom da je radnja ovog krivičnog dela veoma kompleksna odnosno da nije dovoljno da dođe do stečaja već i da neko njime bude oštećen postavlja se pitanje šta to znači u slučaju bankrotstva, a šta u slučaju reorganizacije. Kada je bankrotstvo u pitanju ono gotovo uvek znači da je stečajem privrednog subjekta neko lice oštećeno. Međutim, kod reorganizacije to ne mora biti slučaj jer planom reorganizacije mogu biti predviđene brojne mere (na primer redefinisanje dužničko-poverilačkog odnosa). Tada je neophodno u svakom konkretnom slučaju ispitati da li je reorganizacijom stečajnog dužnika neko lice oštećeno.³⁰ Bitno obeležje krivičnog dela osim radnje izvršenja predstavljaju i posledica, svojstvo izvršioca i oblik krivice. Posledica ovog krivičnog dela je određena Zakonom. Ona se sastoji u prouzrokovanju stečaja subjekta privrednog poslovanja kojim je neko lice oštećeno. Do pokretanja stečajnog postupka može doći preduzimanjem jedne ili više radnji izvršenja ovog krivičnog dela. Između tih radnji i prouzrokovanja stečaja mora postojati kauzalna veza. Stečaj se smatra prouzrokovanim kada je pravosnažnom

²⁸ Milosavljević, A., op. cit. str. 53.

²⁹ Stojanović, Z., Perić, O., (2002). Krivično pravo – posebni deo, Beograd, Službeni glasnik, str. 234.

³⁰ Stojanović, Z., op. cit, str. 395.

sudskom odlukom otvoren stečajni postupak.³¹ Što znači da se ovo krivično delo smatra svršenim u momentu započinjanja stečajnog postupka.³² Može se desiti da ovo krivično delo bude svršeno čak i kada ne dođe do pokretanja stečajnog postupka. To su slučajevi kada je stečajna masa neznatna odnosno, kada je imovina stečajnog dužnika tolika da se iz nje ne mogu izmiriti ni troškovi postupka. U tom slučaju stečajno veće donosi odluku o nepokretanju stečajnog postupka.

Najnovijim izmenama i dopunama Krivičnog zakonika kod krivičnog dela prouzrokovanje stečaja proširen je krug mogućih izvršilaca. Naime, u ranijem zakonskom opisu ovog krivičnog dela učinilac je mogao biti odgovorno lice u subjektu privrednog poslovanja koje ima svojstvo pravnog lica. Novim rešenjem propisano je da to može biti svako „ko u subjektu privrednog poslovanja koje ima svojstvo pravnog lica.“³³ To znači da bi izvršilac moglo biti bilo koje lice koje bi preduzetim radnjama prouzrokovalo stečaj privrednog subjekta. Ali imajući u vidu zakonom precizirane radnje izvršenja to svakako može biti samo ono lice koje ima ovlašćenja ili vrši određene poslove upravljanja ili nadzora ili druge poslove iz delatnosti pravnog lica, a to bi mogao biti vlasnik ili suvlasnik privrednog subjekta bez obzira na visinu vlasničkog udela u koliko vrši ove poslove.

Što se oblika krivice tiče za postojanje ovog krivičnog dela neophodan je umišljaj odnosno da kod izvršioca postoji namera da radnjama propisanih zakonom prouzrokuje stečaj. Umišljajem mora biti obuhvaćena i posledica tj. prouzrokovanje stečaja kojim će se neko lice oštetiti. Nehatni oblik izvršenja ovog krivičnog dela koji je u ranijim rešenjima postojao najnovijim izmenama i dopunama iz 2016-te godine je dekriminalizovan. To znači da ovo krivično delo neće postojati u koliko kod izvršioca postoji nehat u odnosu na posledicu. Isti je slučaj i kada postoji nehat u odnosu na neku radnju izvršenja (na primer nehatno uništenje imovine, lakomisleno zaključivanje ugovora i slično).

S obzirom da je za postojanje ovog krivičnog dela neophodan umišljaj kako u odnosu na radnju, tako i u odnosu na posledicu, njegovim izvršenjem može biti ostvareno i biće nekog drugog krivičnog dela, naročito onih koruptivnog karaktera kao i krivičnih dela iz grupe kojima se štiti imovina. U

³¹ Mrvić-Petović, N., (2016). Krivično pravo – posebni deo, Beograd, Pravni fakultet univerziteta Union, str. 237.

³² Čejović, B., Kulić, M., (2014). Krivično pravo, Novi Sad, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, str. 472.

³³ Krivični zakonik, *Službeni glasnik* RS, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 i 94/16, član 232.

tim slučajevima se postavlja pitanje postojanja idealnog sticaja. Ukoliko su radnje tih krivičnih dela obuhvaćene bićem ovog krivičnog dela sticaja neće biti.³⁴

Zaključak

Vršenjem krivičnih dela u privredi destabilizuje se čitavo društvo zbog toga je ono naročito zainteresovano za njenu zaštitu kako merama preventivnog tako i merama represivnog karaktera među kojima krivičnopravne mere zauzimaju značajno mesto. U tom cilju je neophodna konstantna delatnost u proučavanju i spoznaji fenomenologije i etiologije ovog oblika kriminalnog delovanja kao načina reakcije društva u pravcu njegovog efikasnog suzbijanja. Veliki deo krivičnih dela protiv privrede povezan je sa ekonomskim motivom koji u vreme transformacije svojinskih odnosa dolazi do izražaja naročito u ekonomski slabo razvijenim područjima. Iz tog razloga su krivična dela u privredi veoma usko povezana sa korupcijom i drugim oblicima kriminalnog delovanja među kojima je organizovani kriminalitet najopasniji.

Obezvredivanje društvenog i državnog kapitala radi njegove transformacije u privatno vlasništvo, zbog masovnosti i štetnosti za društvo i za građane, svakako je jedan od čestih oblika kriminalnih radnji. Iako se u zakonskim opisima krivičnih dela kojima se štiti privredni sistem kao izvršioci označavaju bilo koja lica činjenica je da takve radnje mogu izvršiti samo ona lica koja se nalaze na pozicijama koje im takve postupke i omogućavaju.

Prouzrokovanje stečaja kao jedno od opštih krivičnih dela protiv privrede može se izvršiti u bilo kojoj delatnosti. Njime se osim kolektivne zaštite poverilaca čiji su interesi stečajem privrednog subjekta najviše ugroženi, štite i prava drugih zainteresovanih lica, naročito zaposlenih u tom privrednom subjektu. Blanketni karakter ovog krivičnog dela upućuje na dopunu krivičnopravne norme normama kojima se reguliše stečaj. Prema normama sadržanih u Zakonu o stečaju se osim bankrotstvom stečaj može sprovesti i reorganizacijom stečajnog dužnika merama sadržanih u unapred pripremljenom planu reorganizacije. Te mere se sastoje u sprovođenju raznih aktivnosti kojima se može očuvati delatnost stečajnog dužnika a istovremeno zaštititi interesi poverilaca i drugih zainteresovanih lica.

Kod ovog krivičnog dela, umišljaj izvršioca treba da obuhvati kako radnju izvršenja tako i posledicu izvršene radnje, što upućuje na nameru izvršioca

³⁴ Priručnik za suzbijanje privrednog kriminaliteta i korupcije, Ministarstvo pravde i misija OEBS u Srbiji, (10.12.1018), Preuzeto sa: <https://www.osce.org/sr/mission-to-serbia/372551>

da preduzetom radnjom prouzrokuje određenu posledicu. Nehatni oblik izvršenja iako je u ranijim rešenjima postojao, najnovijim izmenama je dekriminalizovan što praktično znači da samo lice koje je svesno preduzelo određene radnje sa namerom da njima oštetiti neko drugo lice, može biti odgovorno za ovo krivično delo.

Dragojlovic Joko, LLD

Assistant professor, The Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, The University of Business Academy in Novi Sad

Milosevic Isidora

The teacher of skills, Higher School of Professional Business Studies in Novi Sad

Stamenkovic Goran, LLM

CRIMINAL ACT OF CAUSING BANKRUPTCY - SPECIFIC CHARACTERISTICS AND FEATURES

A b s t r a c t

Economy, as the total of production, exchange, distribution and consumption, is a basis for functioning of every society. For this reason, the state is particularly interested in its smooth functioning by providing protection. The criminal law protection is just one aspect of that protection. The criminal offenses against economy are heterogeneous, since the relationships in which economic subjects enter by doing their activities are numerous and diverse. In this sense, their common characteristics cannot be discussed. However, since the totality of these relationships makes the economic system, it represents their common protection object. Due to the content diversity, the crimes of this group can be divided into subgroups, and one of these divisions could refer to general and special crimes against eco-

onomy. General criminal offenses can be committed in every branch of economy, and the special ones in certain branches. The criminal offense of causing bankruptcy belongs to a group of general criminal offenses against economy. Accordingly, the authors will point out the specific characteristics and basic features of the criminal act of causing bankruptcy.

Keywords: *bankruptcy, economic system, transition, privatization, causing of bankruptcy.*

Literatura:

1. Čejović, B., Kulić, M., (2014) Krivično pravo, Novi Sad, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu
2. Čolović, V., (2010) Stečajno pravo, Banja Luka, Panevropski univerzitet Apeiron
3. Čolović, V., Milijević, N., (2010). Stečajni postupak, Banja Luka, Panevropski univerzite Apeiron
4. Dukić-Mijatović, M. (2013). Pravni položaj poverilaca obezbeđenih potraživanja u finansijskom restruktuiranju i stečaju. *Pravo - teorija i praksa*, 30 (1-3), str. 1-13
5. Jovanović-Zattila, M., (2003). Poverioci u stečaju – doktorska disertacija, Beograd, Pravni fakultet
6. Kozar, V., (2014). Komentar zakona o stečaju sa novelama iz 2014. godine i sudskom praksom, Beograd, Poslovni biro doo.
7. Kozar, V., Dukić-Mijatović, M. (2015). Konsolidovani stečaj povezanih lica. *Pravo - teorija i praksa*, 32 (7-9), str. 1-9
8. Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 i 94/16
9. Milosavljević, A., (2016). Imovinsko-pravne posledice pokretanja stečajnog postupka u domaćem i uporednom pravu – doktorska disertacija, Novi Sad, Univerzitet Edukons
10. Mrvić-Petović, N., (2016). Krivično pravo – posebni deo, Beograd, Pravni fakultet univerziteta Union
11. Pravilnih o utvrđivanju nacionalnih standarda za upravljanje stečajnom masom, *Službeni glasnik RS*, br. 62/18
12. Pravilnik o načinu sprovođenja reorganizacije po unapred pripremljenim planom reorganizacije i sadržini unapred pripremljenog plana reorganizacije, *Službeni glasnik RS*, br. 57/18

13. Priručnik za suzbijanje privrednog kriminaliteta i korupcije, Ministarstvo pravde i misija OEBS u Srbiji, (10.12.1018), Preuzeto sa: <https://www.osce.org/sr/mission-to-serbia/372551>
14. Radović, V., (2017). Stečajno pravo – knjiga prva, Beograd, Pravni fakultet
15. Slijepčević, B., D., (2014). Pojam i pravne pretpostavke stečaja U: Dragiša B. Slijepčević, (urednik) Primena pojedinih instituta stečaja – zbornik radova, Beograd, Glosarijum, str. 7-35
16. Stojanović, Z., (2012) Komentar krivičnog zakonika – četvrto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd, Službeni glasnik
17. Stojanović, Z., Perić, O., (2002). Krivično pravo – posebni deo, Beograd, Službeni glasnik
18. Uredba o sadržini, načinu upisa i vođenju registra stečajnih masa, *Službeni glasnik RS*, br. 4/10
19. Vučković, V. (2014). Prouzrokovanje lažnog stečaja. *Pravo - teorija i praksa*, 31 (4-6), str. 54-67
20. Zakon o Agenciji za licenciranje stečajnih upravnika, *Službeni glasnik RS*, br. 84/04, 104/09 i 89/15
21. Zakon o stečaju i likvidaciji banaka i društava za osiguranje, *Službeni glasnik RS*, br. 14/15
22. Zakon o stečaju, *Službeni glasnik RS*, br. 104/09, 99/11 - dr. zakon, 71/12 - odluka US, 83/14, 113/17 i 44/18